

A PALLAS NAGY LEXIKONA

AZ ÖSSZES ISMERETEK ENCIKLOPÉDIÁJA

TIZENHAT KÖTETBEN.

XV. KÖTET

Simor-kódex—Tearózsza

A SZÖVEGBEN 165 ÁBRA; KÜLÖN MELLÉKLETŰL 47 KÉP, EZEK KÖZT
4 SZINNYOMAT, 15 TÉRKÉP ÉS 4 VÁROSI TERVRAJZ

BUDAPESTEN

PALLAS IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1897

ének maradt ránk: *Cantio Petri Berislo*. Ennek hasonmását kommentárral kiadta *Abel* Jenő, *Philol. Közl.* (1887).

Szabatosság, az előadásnak az a kelléke, hogy a kifejezés pontosan megfeleljen a tárgynak, vagyis éppen azt mondja, ami szükséges, és ne mást s ne többet vagy kevesebbet; Sz. grammatikai értelemben a. m. nyelvi helyesség (korrektség); Sz.-nak nevezik a zenében is az előadás pontosságát. L. még *Praecisio*.

Szabeizmus, l. *Csillugimádás*.

Szabell népek, az ókori itáliai néprajzban a *szabinok* (l. o.) egyik csoportja, melyhez a *marrucinok*, *pelignók* és *vestinok* tartoztak. Velök szemben a többi *szabinok szammítok* néven szerepelnek. Ez utóbbiak Kr. e. 450 óta hódító hadjáratokat intéztek az oszkusok (l. o.) kezében lévő vidékek ellen, cserében elfogadták a meghódított oszkusok nyelvét és összekeveredtek velök. Ezek a fiatal telepes népek (különösen a *picentek*) aztán szintén Sz.-oknak nevezték magukat, úgy hogy vegre az idők folyamában a Sz. név egyértelmű lett a *szabin* elnevezéssel. V. ö. *Nissen*, *Ethnographie der sabellischen Stämme* (az *Ital. Landeskunde*, I. köt. 528. s köv. old.). L. m.

Szabeusok (Sába népe), az ókorban déli Arábiát lakó néptörzs, mely Jemenben uralkodott és melynek hatalmáról és műveltségéről a biblia és a görög s római írók is beszélnek. Fővárosuk *Márib* (a klasszikus írónál *Mariaba*) volt, ma egy kis falu. A Sz. országa termékeivel (tömjen, arany, drágakövek) nagy kereskedést űzött Szíria és Egyiptom felé; kereskedelmi összeköttetései Indiáig terjedtek. Fényűzéséről és gazdagságáról a bibliának a sábai királynőről szóló elbeszélése tanuskodik. Az ókor nagyhatalmainak figyelme e gazdag állam felé is irányult. Kr. e. a VIII. sz.-ban Szargon asszíriai király egy ekiratos táblán azzal dicsekszik, hogy *Jutamara* sábai királyt legyőzte és országára nagy *sareot* rótt. Augustus római császár alatt (Kr. e. 24.) *Aelius Gallus* tör be a Sz. országába. A Sz.-kal Dél-Arábia keleti részén egészen *Hadhramaut*ig uralkodó *mineusok* (*Minioi*, *Minaci*) vetélkedtek a délarábiai kis fejedelmek fölötti uralomban. A *mineusok* és Sz. egymáshoz való viszonya azonban kronológiai tekintetben meg vita tárgya. Ama nézet ellenében, hogy a két szomszédos nép Dél-Arábia különféle részeiben egyidejűleg szerepelt és egymással a hegemoniáért vetélkedett, újabb időben *Gluser* *Eduárd* ama nézetet vitatja, hogy a *mineusok* nem párhuzamosan a Sz. mellett uralkodtak, hanem hogy történelmi szereptk a Kr. e. második évezredbe visszanyulva a Sz.-ét megelőzte, és hogy emezek őket fokozatosan kiszorították hatalmukból. Időszámításunk kezdete körül a Sz.-at a *himjarita* törzs váltja föl, mely eredetileg a Sz. fenhatósága alatt Dél-Arábia délnyugati részében uralkodott; fővárosuk *Zafár* volt. Uralkodásuk alatt, a III. és IV. sz.-ban, a zsidó és keresztény vallás jut nagy befolyásra Dél-Arábiában. Az utolsó *himjarita* király *Dzu Nuvász* (490—525), ki a III. sz. óta uralkodó zsidó dinasztiahoz tartozott, az etiópok által legyőztetett, kik 525—575. uralkodnak Dél-Arábiában. 575. a persák szorították ki őket. 575—634. a persák helytartói *paranesol-*

nak Dél-Arábiában, míg 634. az arab félsziget e részét is az észak felől előnyomuló mohammedán hatalom az iszlám birodalmába kebelezte be.

A Sz. régi történetének legfontosabb adatait a hajdani birodalom területén nagy számmal talált feliratos emlékekből merítjük. Legelőször Arnaudnak (1843), majd Halévynek (1870) és legújában Glasornak (ki 1885 óta négy ízben utazott Dél-Arábiában) köszöni a tudomány a sábi, mineus és himjarita feliratos emlékek felfedezését és lemásolását. Régebben ez emlékeket helytelenül *himjarita* feliratoknak nevezték; e nev azonban a feliratoknak csakis utolsó történelmi retegére nézve helyes. Ez emlékek nyelve a semita nyelvek (l. o.) déli osztályába tartozik és legközelebbi rokonságban az arab nyelvvel áll. Egyes eltérő nyelvsajtságok alapján két dialektust lehetett megkülönböztetni: a *sábait* és a *mineust*. E feliratok írásának és nyelvének megfejtesése legelőször Rödigernek (Versuch über die himjarischen Schriftmonumente, Halle 1841, Wellsted utazási munkájához irt függelékeben, u. o. 1842) és Osiandernek sikerült (a Zeitschrift d. Deutschen morgenländ. Gesellschaft 10., 19. és 20. kötetében), később Prätorius és különösen Müller Dávid Henrik szereztek nagy érdemeket a Sz.-tól fennmaradt feliratok tanulmányozása és feldolgozása körül. Nyelvtant *Prudeaux* adott (Transactions of the Society of Biblical Archaeology, Vol. V. 1877), újabban *Hommel*, Súdarábische Chrestomathie, Minaeo-sabäische Grammatik (München 1893), ki e munkájában a dél-arab tanulmányok teljes bibliográfiáját is adja.

A historiai és geográfiai kérdéseket legalapossabban Müller D. H. tárgyalta (Die Burgen und Schlösser Súdarábiens, akadémiái értekezések, két füzet, Bécs 1879—81), ki a feliratok feldolgozása és magyarázása körül számos értekezéssel és önálló munkával nagy érdemeket szerzett (Sabäische Denkmäler, Mordtmann I. H.-val, Bécs 1883; Epigraphische Denkmäler aus Arabien, u. o. 1889; Epigraphische Denkmäler aus Abessinien nach Abklatschen von Theodor Bent, u. o. 1894). A vele ellentétes álláspontot Glaser több munkájában fojtja ki: Skizze der Geschichte und Geographie Arabiens (München 1889, Berlin 1890); Die Abessinier in Arabien und Afrika (München 1895). V. ö. *Goldziher*, Arábia régi történetéről (Budapesti Szemle 66. köt. 65—104. old.). Az eddig ismert sábi feliratok teljes készletét az Académie des Inscriptions-tól (Páris 1881 óta) kiadott Corpus Inscriptionum Semiticarum IV. sorozata foglalja magában.

G—R.

Szabízmus, szabiok, l. Mandeusok.

Szabinianusok (Sohla Sabinianorum v. Cassiana), a principatus alatti római köztársaság idejében jogászkola, melynek feje Caius Alius Capito volt. A Sz.-kal szemben állottak a Procolianusok (l. *Procolus*), M. Antistius Labeo-nak (l. o.) követői.

Szabinok (Sabini), Közép-Itália óslakosságának egyik ága, mely az indoeurópai népek itáliai csoportjából szakadt ki. Legközelebbi rokonai egyfelől a latinok voltak, másfelől az umberek és a samnitok, a hozzájuk tartozó szabellokkal együtt. Legrégibb hazájuk kétségkívül az Apen-

5. Sz. Lajos Zsigmond, ev. lelkész, Sz. Gusztáv fia, szül. Békés-Csabán 1859 nov. 4. A gimnáziumot szülővárosában, Selmechányán, Nagy-Szebenben s Szarvason, a teológiai tanfolyamot pedig Pozsonyban és Berlinben végezte, mely utóbbinak egyetemén egy évet töltött. Hazájába visszatérve, 1883-ban tótaradái, 1890. békéscsabai lelkész lett. Munkái: *Nazarenismus* (Nagy-Becskerek 1888); *Luther Márton élete* (Budapest 1889). Szerkeszti 1895-től a *Evang. Egyházi Szemlét*.

Szebil (arab) a. m. út, átvitt értelemben isten útja (Sz. Alláh); általában a vallásos közjótékony-ság minden ténye. Különösen így nevezték a mohammedánok az uralkodók és egyéb jötevők által a sivatagokban alkotott kutakat, mint jótékony intézményt; e nevet aztán minden közútra átvitték, mely mecsetekkel, szent sírokkal és egyéb kegyes intézetekkel van kapcsolásban. A Sz. a már építművészet egyik kedvelt tárgya, eszmös arabeszkekkel, a jótékony célra vonatkozó verseket, Korán-mondatokat és az alapítvány történetét tartalmazó feliratokkal van díszítve. Remel-esen árvák felvételére vagy általános célra rendelt elemi iskolával (mekteh Sz.) van egybekapcsolva, melynek költségeiről a Sz. alapítványa gondoskodik.

Szebtah, l. *Ceuta*.

Szebu (az ókorban Subur), Marokko legnagyobb, 335 km. hosszú folyója. A Magas-Atlasz É-i láb-cában ered; jobbról fölveszi a vízben bővelkedő Vadi Innauent és a Vergát, termékeny vidékeket öntöz és Medijánál az Atlanti-óceánba torkollik. Alsó részében 100—300 m. széles és 3 m. mély. Völgye a Muluja völgyével együtt a Földközi- és Atlanti-tenger közt a főútnak szolgál.

Széchenyi (sárvári és felsővidéki gróf), régi, történeti szerepet játszott család, mely nevével valószínűleg a nógrádvármegyei *Szécsény*-től vette. A család legrégebb története nincs még kellőleg tisztázva s az adatok a XVI. sz. közepéig, Mihály veszprémi várparancsnokig nyúlnak vissza. A család fényének és vagyoni állásának megalapítója Mihály unokája György (1592—1695) esztergomi érsek volt (l. o.), Lőrinc nevű testvéreinek 1678. ő szerezte meg a sárvári uradalmat s 1692 jan. 22. kelt végrendeletében ennek gyermekeiről is bőkezűen gondoskodott. Lőrinc négy

Széchenyi család címere.

fia közül Márton gyermektelenül halt el; Ferenc (1632—72) 1653-ban a jezsuita-rendbe lépett s 1672. egy lóporos pince felrobbanásának áldozata lett; Pál (1642—1710) kalocsai érsek (l. o.). II. György, szül. Nagyszombatban 1656. Hadi pályára lépve Buda, Fejérvár, Kanizsa és Sziget ostrománál kitüntette magát. I. György végrendeletben neki hagyta a felsővidéki, széplaki stb. uradalmakat. 1696. Egervár, Pölöske és Szent-György örökös várkapitánya címet, a következő év márc. 30. Beesben kelt oklevéllel nejétől Mo-

mants des Grecs en Sicile, Paris 1845; Holm, Geschichte Siciliens im Alterthum, 3 köt., Lipsze 1870—74; Privitera, Storia di Siracusa antica e moderna, 2 köt., Nápoly 1879; továbbá Lupis, Syracusae im Alterthum, Strassburg 1885 és Holm ennek Baumeister szakzsóatórának 3. kötetében. Az utóbbi egyébként már átmenetet képez a Sz.-ra vonatkozó régészeti irodalomhoz. Ebből kiemelendők: Mirabella, Dichiarazioni della giunta dell' antiche Siracuse, Nápoly 1613; Bonanni, L' antica Siracusa illustrata, Messina 1624; Leake, Topographical and historical notes on Syracuse, Transactions of literature, London 1848; Cavallari (apa és fia) és Holm, Topografia archeologica di Siracusa, Palermo 1883; részlesek jelentésekről (a színházakra stb. vonatkozólag) beszámolókkal a Müller Iván-féle kézikönyv 6. kötetében. Archaeologische Ortskunde, 116—117. old.; a magyar irodalomban igen jó népszerű képes munka Sz. leírása Erdőtől, Utazásom Szicília és Malta szigetén, Budapest 1895, melynek 171. fejezetében Sz.-t tárgyalja; Jeles tanulmány továbbá: Schvarev Gyula, Taras, Sz. és Akragas demokráciája, u. o. 1896.

—ZIK és L. M.

Szírá (arab); idegen szó, a bizánci görög σαρπίζω) a. m. út; a mohammedánok legendája szerint a pokol fölötti híd neve. Azt képzelik róla, hogy finomabb a hajszálnál és élesebb a kardnál, mindkét oldalán telestele tüskékkel és tövisekkel. Az igazságosok a villám sebességével áthaladnak rajta, a gonoszok pedig a pokol örvényébe esnek róla. A Sz. képzetét a mohammedánok Zoroaszter vallásából kölcsönözték; ennek legendájában a paradicsomból a pokolba vezető *csinvál* hídról van szó, amelyen szintén csakis az igazságosok lelkei haladhatnak el.

—K.

Szir-darja (az ókori Jaxartes), 2860 km. hosszú folyó Orosz-Közép-Ázsiában. Forrásai Szemirjenszsk nevelő orosz vidéken a Thien-san és Terszkej-Alatan hegységekben vannak, amelyek egyestőlük után Narin néven Ny-nak Ferganen át folynak; itt kapja a folyó a Sz. nevet és azután számos ágban az Aral-tó ÉK-i részébe ömlik. Vízterülete: 453,350 km². Felső részében sok kisebb folyó ömlik belé; középső részében azonban csak jobbról kapja a Csiresik, Arisz és Bugun mellékvizeit. Perovszk alatt kiszakad belőle a Jani-darja, amely az Aral-tó DK-i partján torkollik, de néha ki-kiszárad. Tavasszal a Sz. áradásai gyakran jelentékenyek. Jobb partja közelében vannak Ortvar romjai, amelyben Timur halt meg. A Sz. Csinasz és Perovszk közt 960 km.-nyi hosszúságban hajózható, de az 1853. megkezdett szöghajózást most beszüntették.

Szir egyház. Szíriának lakói, Jeruzsálem után fogadták el először Krisztus tanítását, melyet Páter apostol hirdetett nekik. Fővárosa Antiochia volt hét évig az egyház fővárosa, amennyiben Páter itt székelt. Krisztus tanának követői itt nevezték magukat először keresztényeknek. A Sz. a IV. sz. végén Antiochiát és Jeruzsálemet belefoglalva, 119 püspöki székhelyvel bírt és több millió keresztényt számlált. Az V. sz. végén azonban az eretnokségek feltűntével a hívők száma igen lecsappant. A *monofiziták* (l. o.), *jakobiták* (l. o.), *maroniták* (l. o.) számos követőt szereztek maguknak, azonkívül a görög szakadárok is kivették a maguk részét. A kat. egyházzal való egyesülés folytán manap vallási szempontból két részre oszthatók a szíriai keresztények: katolikusokra és szakadárookra. A katolikusok közé tartoznak: a maroniták, görög egyesültek (másképp melchiták), a tulajdonképeni szírek és az örmények; a szakadárok közé: a görög nem egyesültek, a szakadár jakobiták és örmények.

—K.

renc 1726. nyerte a bárói rangot. Kiváló befolyása volt úgy a királynak, mint a rendekre és ezeket ő bírta rá a *pragmatica sanctio* elfogadására. *János* nevű fia (1723—1803) a jezsuiták rendjébe lépett s mint ilyen Dél-Amerikában miszionárius volt; *György*, Ferenc másik fia, a katonai pályán szerzett babérokát s 1743-ban gróff rangra emeltetett. A család e század 40-es éveiben halt ki.

Szluin (Slunj, Sluin), politikai község Modrus-Fiume vármegye Sz.-i j.-ban, (1891) 2033 horvát-szerb lak., a járás székhelye, járásbíróssággal és adóhivatallal, posta- és táviróhivatallal és postatakarékpenztárral. Azelőtt egy végvidéki ezred főparancsnokságának széke volt; ezen ezred területe 1449 km², lakóinak száma 1870-ben 68,825 volt. Sz. a Szljunesica patak mellett fekszik, mely a község közepén a Koranába ömlik, gyönyörű 13 vízesést képezvén, melyek 29 méter magasságról esnek le. Sz. várát a Sz.-i grófok építtették; 1561. a törökök hiába ostromolták, 1572. nagy vereséget szenvedtek, 1578. a törökök — nem bírván a várat elfoglalni — az egész községet fegyujtották. Később is gyakran ostromolták, utoljára 1716., de mindig eredménytelenül. 1822 óta romokban hever. TH—V.

Szlyeme-hegység (Sljeme) v. *Zágrábi hegység*, Horvát-Szlavonország Zágráb vármegyéjének északi részében, közvetlenül Zágráb felett emelkedő csekély kiterjedésű, de elég magas hegység, mely egészen a Száva folyó partjáig nyomul elő s magvában kristályos kőzetektől (esillámpala) áll, melyekre mediterrán mész és régibb mészkő települ, nyugati részében pedig dioritpala, hallstadti mész, chloritpala és verfeni rétegek felépése által van jellemezve. A hegység legmagasabb emelkedése a Nagy-Szlyeme v. Bisztra (1035 méter), melyről igen szép kilátás nyílik; rajta messzelátó és menedékház van. A Sz. általában igen gazdag szép részletekben. Déli lejtőjén 587 m. magasságban *Medvedgrad* (Medvevár) romjai vannak; e várat 1249—51. Fülöp zágrábi érsek építtette, soká a magyar királyok bírták, majd a Cillei grófok, utóbb Korvin János kezébe került. Végül a Zrinyiek tulajdonába ment át.

Szmála, Észak-Afrikában használatos arab szó, melylyel különösen Abdelkáter harcainak leírásában találkozunk; így nevezik valamely törzsfőnök alá tartozó összes sátoros és harcós nepet, mely őt harciban kíséri és vele táborozik. Abdelkáter Sz.-ja 20,000 lélekből állott, köztük 5000 harcós. G—R.

Szmerdsonka (Koronahegyi fürdő), Lechnichez tartozó fürdő Szepes vármegye szepesőfalvi járásában, közel az ország határához, a Dumajec folyó egyik szép mellékvizében, a Pienin hegységben. Hideg kénos ögvényes forrásai fürdőül használatnak; fürdőházában 18 kád, lakóházában 20 szoba van. Tulajdonosa az eperjesi görög kat. plébános és káptalan. Közéleben van a *Vörös-klastrom* (l. o.). TH—V.

Szmijev (Zmijev), az ugyanily nevű járás székhelye Harkov orosz kormányzóságban, a Mzsa és Donec összefolyásánál, (1894) 5435 lakossal.

Szmirna (Izmir, Smyrna), az ugyanily nevű kisázsiai török vilajetnek (45,000 km² területtel),

mazható. Az egyezményhez hozzájárultak: Ausztria-Magyarország, Francia-, Angol-, Német-, Spanyolország, Németalföld, Olasz-, Orosz- és Törökország. Az egyezmény nálunk az 1889. XX. t. c.-et alkotja. u.

Irodalom. Szarvady Ferenc, Der Süßkanal, Lipse 1859; Stephan, Der Süßkanal und seine Eröffnung, az Unsere Zeit-ban, 1870. évf.; Verwaltungsberichte des Norddeutschen Lloyd.

Szüfélék (Bostrichidae), a fedeleszárnyúak rendjébe, a rejtve ötlábtörzsek csoportjába tartozó bogáresulád. Apró, köpcös, hengeres testű bogarak, melyekből nálunk mintegy 80 faj él, melyek többnyire a fákbau, kevesebben a cserjékben és csak pár tartózkodik a nem fástörzstől növényekben. Leginkább a hég és fa érintkezése táján élnek és csak néhányan hatolnak be a fatestbe, ahol sajátágos meneteket rágna. Amint a hégba ferdén berágtak magukat, anyádroget készítenek, ahol párosodni is szoktak és amelynek oldalába kis mélyedésekbe helyezik peteiket. A peterakás után a rovarok elhalna. Az anyát lehet egyszerűt vagy többvű. Majd kikelnek a kukacformájú lárvák, amelyek azután a pusztítást tovább folytatják, amennyiben az anyátregero merőleges, u. n. álcantakat rágna, gondosan óvakodva, hogy útjuk egymással ne érintkezzenek. Majd az álcantak végét kiszélesztik és itt alakulnak át bábba, azért bábtörzseknek is nevezetnek. Ha a rovar azután kifejledött, keresztül fúrja magát és tovább folytatja életét. Általában igen kártekonnyak, amennyiben esakis élő fába és sohasem elszáradt fába hatolna. Ilyenek a *talajdonképeni szü* (Tomieus v. Bostrichus), a *fekete szü* (Hylaster ater), a *fenyő-szü* (Blastophagus pini-perda L.), *Dendroctonus micans* Kug., a *köris-szü* (Hylousinus fraxini fab.), a *beüzőszü* (Tomieus typographus L.) stb. v. j.

Szuffetek, l. *Karthagó*.

Szüfi, l. *Szüfizmus*.

Szüfizmus, a mohammedánok körében kifejlesztett misztikus tanok rendszere; a misztikus tanok valloja *szüfi*, szószertint; gyapotruhába öltözködő (arab. szüf a. m. gyapot); a legrégibb szüfik ugyanis ily ruhát öltöttek. A mohammedán Sz. az iszlám némiy körében már első századának vége felé mutatkozó aszketikus törekvésekben gyökerezik. Ez elszigetelt törekvésekből nemsokára az aszketa irányúak társulása fejlődik ki. Damaszkusban időszámításunk VIII. sz.-ának közepéről már említenek klástromot is; ez a dervisség legelső eredete, mely azonban csak a IX. sz.-ban nyer nagyobb elterjedést és indul virágzásnak. Majd nemsokára az indiai vallásokkal, különösen a buddhizmussal való érintkezés által panteista tanok szivárognak az iszlám azon körébe, amelyek a Sz.-t művelik. A pusztá aszketizmus, a világról való lemondás, kontemplatív iránynyá változik, mely az élet legmagasabb céljának az egyén megsemmisítését, a világszellembe való beleolvadását (arab *faná* ugyanaz ami a buddhista nirvána) vallja. E célt a Sz. gyakorlatainak során fokozatosan éri el az ember; e gyakorlatok, melyek között a dervistáncok és a lármázó zikrek (l. o.) a legismeretesebbek, célja, hogy az embert az istenségtől való ittanság állapotába (*hál* a. m. állapot) juttassák. A Sz. etikája az isten

szerelmében központosul, metafizikája panteisztikus világnézetben csücsösodik ki. Az isten az egyedül létező, az egész mindenség az ő emanációja, csak őbenne létezik. Ily tanok mellett fokozatosan mellékessé váltak az iszlám törvényei és a vallás formalizmusa. Az ezekhez való viszonyt tekintve a Sz.-nak nimesen egységes tanja; vannak szüfi-rendek, melyek magasabb fokaikban teljesen lemondanak a pozitív iszlám törvényétől, mások ragaszkodna hozzá, de allegorikus magyarázattal mélyebb eszmei tartalmat és misztikus magyarázatot kölcsönöznek neki. Ez irányba miatt az ortodoxok mindig zsek szszemmel nézték a Sz.-t; nem ritkán üldöztek is azon képviselőit, kik a Sz. panteizmusának végső konzekueneciáit megvonták és a tökeletes embert az istenség inkarnációjának mondták. Egy Hallás nevű ember 922. halállal bünhődött azon állításáért, hogy „én vagyok az igazság” (halk: isten). Később az ortodoxának a Sz.-sal való köigyeztetése volt az iszlám teológiája néhány neves képviselőinek, különösen Gazálinak (l. o.) törekvése.

A Sz. tanaiha az ezeket képviselő rendekbe belépők csak fokozatosan avatják be; beavatását aszketikus gyakorlatok előzik meg. A tanítvány (murid) legmagasabb kötelezése a tökeletesedés útján feltétlen engedelmisséggel viseltetni a sejk iránt; olyannak kell lennie „mint a holttest a hullamosok kezei között”. A sejk a muriddal az egyes rendeket megkülönböztető ismertető szavakat és mondasokat, a rend sajátlagos litániászövegét közli (vird), melyeket a zikrek alkalmazva használnak és lassan-lassan a Sz. mélyebb tanaiha is beavatja. A Sz. arab, persa, török, hindu nyelven igen gazdag irodalomban van képviselve, melyben nemsok a Sz. elmélete van mélységes módon kifejtve, hunem költői alakban is feldolgozva. Az istenittasságról, az istenséghez vonzódásról (szerelemről), a vele egyesütlésről különösen a nagy persa költők énekelnek, kiknek költeményein a Sz. elemzéseit vonul át. E költészeti irány tőpontját éri el *Deslál ed-din Rámiban* (l. o.) és a híres *Meszneri* c. költői munkájában. Hátf szerelmi költeményeit és bordsáit is szeretik allegorikus módon magyarázni és az istenszerelemre és istenittasságra vonatkoztatni.

Irodalom. Tholuck, Süßmus sive theosophia Persarum pantheistica, Berlin 1821; u. a., Blüthensammlung aus der morgenländischen Mystik, u. o. 1825; Gobineti, Les religions et les philosophies dans l'Asie centrale, 2. kiad. Paris 1866; Palmer Eduard, Oriental mysticism, London 1867; Kriemer, Geschichte der herrschenden Ideen des Islams, Lipse 1868. A Sz. tanainak rövid összefoglalását egy török nyelvű munka Krehlthé eszköztől és magyarázatokkal kísért német fordításából is megismerhetjük: Omar b. Suleiman's Erleuchtung d. Geister, türk. u. deutsch, Lipse 1848. u. o.

Szugambrok, l. *Szigambrok*.

Szugolya vagy *sarovetöl*, ládászert szerszám, melyben a sarkolásra vagy görvényezésre szánt pürkány- vagy rámaléceket bizonyos szög alatt (45°, 60°, 90°) befoghatni és illesztési felületüket gyaluval pontosan megmunkálhatni.

Szuha (*Nagy*), kisközség Gömör vármegye rimaszombati j.-ban, (1891) 417 tót lak., kik téglát és cserépedény-gyártással foglalkozna; posta-hivatallal és postatükörközpéttárral.

Szuhar (növ.), l. *Bodorróza*. — Szuharfélék, l. *Bodorrózafélék*.

rendkívül fontos szorosban több vulkáni sziget van, amelyek közt Pulo Panitan a legnagyobb és Krakatau (l. o.) a legismeretesebb. Ez utóbbinak kitörése óta, tőle Ny-ra a tenger sekélyebb (18 m.), DK-re és K-re pedig mélyebb lett. Átlagos mélysége 80—100 m.

Szunda tenger, Celebesz, K-i Flores, Sabrao, Lomblem, Pasztar, Ombaui szigetek és a K. h. 125° alatti délkör közt fekvő tenger, amely K-on 3000 m.-nél mélyebb, de Ny. felé sekélyebb lesz és Djampejától K-re már alig 200 m. mély.

Szundetics János, szerb költő, szül. Glinjevben (Bosznia) 1825 jun. 24-én. 1843. a zárai papnevelőbe lépett, hol a teologia tanára volt egész 1864-ig, midőn a montenegrói fejedelem titkára lett; mint ilyen diplomáciai küldetésben járt Moszkvában, Bécsben és 1886. Rómában, hol az ő közvetítésével létesült a pápa és Montenegro közt a konkordátum. 1874. nyugalomba vonult s azóta Cattaróban lakik. Erdemeiért sok magas rendjellel tüntették ki. Költeményei: Sree (Sziv); Niz bisera (Gyöngyfűzer); Cvieće (Virágok); Vienőić domoljubnih pjesama (Hazafias dalok koszorúskája); Krvava košulja (A véres ing); Ljubav i cvieće (Szerelem és virágok); Tužna knjiga (Szomorú könyv); Milje i Omilje. Költeményeiben lelkes szószólója a szerbek és horvátok kibékítésének, ennek külső kifejezéséül hol cirill, hol latin betűkkel nyomatja műveit.

MARG.

Szungari, az Amur (l. o.) mellékfolyója.

Szunium (Szunion), Attika D-i végében emelkedő hegyfok antik neve; Kr. e. 413 óta egy részben még most is fennálló fal védelmezte. Rajta volt Sz. falu, kis kikötővel és ezüstmányával. A hegyfok tetején a Kr. e. V. sz. második fele óta Athene istennőnek dór stílusban fehér márványból épült temploma állott, amelyből 11 oszlop maig is fennmaradt. Ezekről nevezik jelenleg a hegyfokot közönségesen Kolonnesz-foknak.

Szunna (arab) a. m. hagyományos szokás, különösen pedig az iszlám legelső idejében szokássá vált, magától a prófétától és társaitól a vallásos ugymint a köznapi élet minden körülményei között gyakorolt eljárás, végül: mindezen hagyományos szokásokon alapuló törvény. A Sz. körébe tartozik az iszlám legrégebb politikai és közjogi alakulása is, mely a próféta legelső híveinek helyeslése mellett történt; nevezetesen az az intézkedés, hogy a próféta halála után az ő khalifái nem vérrokonai közül kerültek ki. Akik ez alakulást jogosnak elismerik és elismerését kötelezőnek mondják, ennél fogva *szunniták*, ellentétben a *süitákkal* (l. o.), kik a khalifaság kérdésében a Sz.-tól eltérő állást foglalnak el (l. *Iszlám* és *Imám*). A Sz. ezek szerint magában véve nem könyvet (amint tévesen hinni szokták), hanem az életnek a régiség példájához alkalmazkodó rendjét jelöli. A Sz. az iszlámban szájhagyomány tárgya volt; egyes adatait a későbbi időben írásba foglalt és rendszeres gyűjteményekben hozzáférhetővé lett tradíció-irodalomban (l. *Hadíth*) találjuk. A Sz.-nak megfelelő állapotok visszaállítása volt a jámbor mohammedánok legfőbb törekvése az iszlám népel között kifejlődött azon állapotokkal szemben, melyeket a Sz. szempontjából romlásnak és elfajulásnak mondtak. E törekvések sokszor nagy

politikai mozgalmakra és lázadásokra vezettek, (almohádok mozgalma, vahnábiták, újabb időben a szudáni mahdi-mozgalom), másrészt csendesebben működő szövetkezetekben jutottak kifejezésre (p. sznuszik). V. ö. *Goldziher*, Muhammedanische Studien (2 köt., Halle 1890), Hadith und Sunna c. fejezetét; u. a., A mahdi országból (Budapesti Szemle 1896 szeptemberi füzet).^{6—n.}

Szunniták, a mohamedánuság ortodox egyházának hívei. L. *Iszlám és Szunna*.

Szunn-kender (név., *Crotalaria Tourn.*), a vitorlás viráguaknak egy- vagy többnyáreltű fűve vagy eszerjéje, 280 faja mind a két földségnek meleg vidékein terem. Levele egyszerű, hármás v. ujjas, virága sárga, fűrtös, hltvelve felfuvódott, éréskor sok magva zörög benne. A *C. juncea* L. keletindiai egynyáreltű fű, Ázsia déli részén, kivált Indiában, Jáván s Borneón termesztik. Egész 2 m. magas, levele csaknem nyeletlen lándsás, kissé selymes szőrű. Virága szép nagy. Szárának a rostját, valamint a *C. Burhia* Hamilt., *C. retusa* L., *C. tenuifolia* Roxb. nevű keletindiai fajokét is megfonják (bengál kender, szunn, szana szunjanapam vagy janupa) vagy kötéllel sodorják. Hársa azonban durva és érdes, azért inkább zsákvásznat szőnek belőle (durva juta). A Sz. fajait kertben is üpolják.^{1004b.}

Szunyog, l. *Szunyogfélék*.

Szunyogfélék (Culicidae), a fonalosápu kétszárnyú rovarok egyik családja, melyeknek legismertebb képviselője a nálunk mindentűt közönséges *dalos szunyog* (*Culex pipens* L.). Legalkalmatlanabb rovarok egyike, mely a vizek partjain, mosaras helyeken nyári esténként roppant nagy számban dongva-bongva röpköd. Teste karesu, lábai hosszúak. Hosszu két szárnya átlátszó. Szípókája hosszú és négy hegyes sertével ellátott, amelyekkel érzékenyen tud szűrni és az ember vérért szfvni. Miután szípókája kis horoggal van ellátva, azért az az állat gyors elkergetésekor könnyen a bőrben marad és így szúrása kisebb-szerűt börgyütladást okozhat. Csak a nősténynek van szípókája, míg a hímnek, melynek csápjja tollas, szájrészei elköresosodtak, 6 mm. nagyra nő. Barnás-szürke színű. Petéit a vízbe rakja. Sätnya lábu áltái a vízben élnek, hasonlóan ott találhatók a mumiaalakú, szabadon mozgó bähjai is. v. j.

Szunyogh - (jeszenicei nemes és budetini gróf) család, melynek őse *Miklós*, 1390. Abaúj vármegye alispánja, aki 1394-ben a jeszenicei birtokot vette. A család nevezetesebb tagjai: *Gáspár*, aki a esehék elleni háborúkban tanusított vitézségeért 1487. királyi adományképen Budetint kapta. — *János*, 1588. báróságot nyert. — *Gyula*, 1660. grófi rangra emeltetett; megh. 1724 aug. 28. — *Gáspár*, Bethlen Gábor főudvarmestere, kovári kapitány, 1640. Magyarországon Szendrő kapitánya, 1642—59. Gömör vármegye főispánja. — *János*, 1691 szept. 20. a pozsonyi kamara tanácsosává lett, 1702. annak igazgatójává, 1713-tól Arva vármegye főispánja, megh. 1721. — *Antal*, sztl. 1696-ban. 1746. Arva vármegye főispáni helyettese. — *Gáspár*, grófi rangot nyert, meghalt 1727. — *János*, sztl. 1724 ápr. 30. A királyi helytartó tanács tagja; megh. 1791. A családnak jeszenicei előnevet viselő nemesi ága valószínűleg a

at, akik egy hasonló fegyvert (krisz) használtak. XIV. Lajos alatt a francia seregben a Sz. már általános használatban volt és *Bayonne* már 1663. készített Sz.-okat, úgy hogy őt illeti a feltalálás érdeme. A Sz. a pengéből, a védővasból és a markolatból áll. A *pengének* (a legfelső csücsös résznek) eleinte csak egy éle volt, később kétéltté s aztán, legalább a csücsán, hároméltté lett. Most megint leginkább kétélt Sz.-ok (vágó Sz.) használnak, melyeket oldalfegyverként is viselnek. A *markolattal* ellátott Sz.-t a francia seregnél Vauban rendszeresítette. A markolatot Sz. lövés közben is a fegyveren maradhatott, miglen azelőtt a Sz.-nak nyele volt, melyet a szűlfegyverrel való támadás alkalmával még a csőbe illesztettek. Ez okból a Sz. haszna igen csekély volt. A nálunk rendszeresített Sz. pengéje hegye közelebb, vagyis a csücsöznél kétélt, innen pedig hátrafelé mindkét lapján homorú vágata van. A penge hegyének ellenkező vége a markolat megerősítésére szolgál és *nyaknak* nevezetik; ez utóbbi a pengével egy darabból készül.

A Sz.-t a *Sz.-rohamnál* alkalmazzák, mely az újabb harcászathoz rajokkal is történik. Régebben csak oszlopok intéztek Sz.-rohamot az ellenség ellen. Manapság a Sz.-rohamot mint a sikeres tűzi harcnak végső kihasználását alkalmazzák. Szuovorov klasszikus mondása: «a golyó bulga, csak a Sz. böles» a mai tűzi fegyverek tökéletessége következtében jelentőségét veszítette. A *Sz.-vívásban* az egyes katonák oktatást nyernek és a vívásnak célja, hogy a katonák erő kifejtése a közeli harcra fokoztassék.

Szurra (arab) a. m. zsenkő, erszény, nagyobb pénzmennyiség, aztán különösen ama pénzájándék neve, melyet a török szultán és az állam nagyjai a Konstantinápolyból Mekkába induló búcsú-karavánnal évenként a szent városba küldenek; ez a pénz egyéb ajándékokkal együtt a karaván vezetőjéhez tartozó *Sz.-emini* e. tisztviselőre van bízva.

Szurukuku, mérges kígyó, l. *Lachesis muta*.
Szurul, a Fogarasi havasok jelentékeny csücske, Szeben vármegye és Románia határán, Felektől DK-re, 2288 m. magas.

Szusszanin Iván, orosz paraszt Domnina faluból, Kosztroma kormányzóságban. A hagyomány szerint, amely azonban Kosztomarov szerint nem felel meg a történeti valóságnak, 1613. az újonnan megválasztott Romanov Mihály cár életét mentette meg az által, hogy egy esomó lengyelt, akik a cárt meg akarták gyilkolni, szándékosan téves irányba vezetett. Sz. e. tetteért életével lakolt. Utódai, Bjelopascij név alatt számos kiváltásban részesültek. Magát a tettet Glinka vette tárggyul életet a cárt e. operájában (1836).

Szusza, kikötőváros Tuniszban, a Hammanueti-öböl partján, vasút mellett, mintegy 8000 lak., nagy olivajalexporttal (évenként 40.000 hl. vagy Marseillebe). A stratégiai szempontból rendkívül fontos hely (a rómaiak Hadrumetuma) 8 km. hosszú, magas fallal van körülvéve.

Szuszogó kór, a sertések angol kórjának (l. o.) egy alakja, midőn az orrfüregék falait alkotó csontok megvastagodván, az orrjáratok szűkülnek s e miatt a malacok szuszogva lélekeznek.